

Нар. 1925 р. в м. Харманлі. Працював на редакційно-видавничій роботі. Окремими книжками вийшли збірки оповідань «Мов ластівки» «Його прозвали Гербіцидом», історична повість «Ціна золота», романи «Важкий день» та «Циклоп». Заслужений діяч культури

ЛАСТІВКА

В ранковій осінній сутині стояла, чекаючи його, дівчина, а за нею й за сутінками, над верхами Сакар-гори небо вже зайнялось.

Десь по той бік Сакару батько з братом виходили збирати тютюн, останне, найдрібніше листя. Разом з ними виходила й чорна, ніби обвуглена бабця. Вона була матір'ю, тому він часто згадував її, хоч народила вона іншого, а не його. Згадував, і щоразу такою чорною, мов уночі. Навіть зараз, коли там уже зійшло сонце, стара привиділась йому чорною.

Матьо не знав, жива вона чи вмерла, бо про неї йому ніколи не писали в листах. Як і належало. Він і про себе не знав, чи довго лишилося жити. На будівництві було небезпечно, це теж так мало бути. Надто ж верхолазові, що працює без запобіжного пояса.

Схід бив йому просто в вічі. Тоненька дівоча постать біля недобудованої труби каскаду ТЕЦ на тлі заграви здавалась чорною.

«Вона теж обвуглилась,— мовив собі Матьо.— Вся, майже вся».

Але каскад був близько, якихось метрів сто, і він ішов туди, а не до далекої Сакар-гори, йшов, упевнений, що її чорний комбінезон за-

кожним кроком світлішатиме, згодом стане сірим, а тоді й посиніє. Не здивувався б, побачивши грим,— і на вустах, і на віях. Навіть посмішку.

А потім комбінезон набере відтінку морської хвилі. Тільки не зразу. Спершу світанок забарвить постать дівчини в темно-бузковий колір, потім — у рожевий. І ці барви будуть кришталево-чисті, бо після таких ночей дівчата самі допомагають світанкам — перуть і випрасовують.

Але й каскад мінітиметься: Матьо навіть помітив, як одна із тих чорних труб над дахами та котлованами блиснула і затремтіла павутиною, в ритмі його кроків. Трохи згодом павутина стала інеем, а білий іній — скляною ватою. Інші три труби засяють трохи пізніше — їхню вату вже заґрунтовано й пофарбовано в чорне та жовте — щоб усі бачили, який фільтруватиметься газ. По-справжньому спалахне під перцями променями тільки край четвертої труби, сталева секція, яку монтували вчора і ще не встигли закутати ватою.

Стільки труб мала централь — усього чотири, п'ятої не було, й Матьо шкодував. Була б і п'ята — він би думав про неї. І не бачив би того, що лякало його: дівчина меншала. Меншала на очах, за кожним кроком. Йому стало боляче, він ступив ще раз і махнув рукою. Дівчина відповіла так само, але нічого не змінилося: замість більшати, вона маліла й маліла. Ось для чого потрібна була п'ята труба, — щоб усе не скінчилося передчасно.

«Обережно на поворотах! — хотілося гукнути їй. — Обережно, бо я за себе не відповідаю!»

Ніяких поворотів не було, про повороти й не йшлося, та в цю мить вона мусила бути гарною, такою, як завжди, навіть трохи кращою. І тоді все б обійшлося без поворотів. Чесно. В ньому щоразу прокидався чорт, коли хтось починав меншати. Ладен був роздерти такого на шматки. Вчора ввечері, довіривши йому свої таємниці, дівчина теж меншала, та він на неї не дивився. Тоді Матьо йшов геть, спиною до неї, відстань між ними збільшувалась. Учора було нормально, зараз — ні.

«Дивись, дівчино! — ще раз попередив він. — Я можу тебе зрозуміти, але це нічого не дасть. Людина втрачає вагу, коли нижчає, в цьому головне. Така ти мені не потрібна».

Коли він підійшов до каскаду ТЕЦ, дівчина геть змаліла, геть перелякалася й шукала спиною захисту в труби, невідомо чого сподіваючись. Вона стояла на тлі чорно-жовтої смуги, кофтина ж її й справді порожевіла.

Матьо кивнув, і вона теж кивнула йому, але без усмішки, без довогї, як раніше, шиї, навіть учорашніх довгих ніг не було. Він промовив:

— Не бійся, я жінок не б'ю! І чоловіків більше не б'ю. Дав слово.

Але вона й досі ховалася між чорні та жовті кольори й своїми неймовірними очима заглядала йому в вічі. Дивлячись у землю й шукаючи по кишенях цигарки, він, проте, бачив, як вирости її очі за минулу ніч, — незбагненно вирости й витяглись аж на скроні.

— Та невже!? — сказала вона. Матьо квапливо клацав запальничкою. Перша затяжка була сумішшю бензину й недотлілого тютюну, і він з огидою видихнув. — Мене це аніскілечки не обходить!

Її високий голос тремтів.

— Серйозно? — спитав Матьо, підводячи на неї очі.

Губи в дівчини теж тремтіли, і вся вона часом здригалась, тільки величезні очі лишалися спокійні, неблимно дивлячись на нього. Але

жодна рисочка обличчя Матьо не мала права зрадити, й він знову затягся. Цього разу дим був чистий і смачний, він вдихнув — вільно, глибоко, і перепитав, уже не нахилиючись:

— І справді не боїшся?

— Начхати мені! — відповіла дівчина.

— Десь то тебе попобили в житті, — сказав Матьо. — Шкода, бо ти вмєш любити.

— Ніхто мене ніколи не бив, — сказала вона. — Хіба ще в дитбудинку, як була мала. Коли б ти прочитав мої зошити, то знав би.

— Я прочитав, — озвався він. — Отже, тільки в дитбудинку. А потім тобою всі були задоволені?

— Можливо! Зла я нікому не робила й нікому не морочила голови.

— Але, наскільки я зрозумів, тобі теж не набридали? Кожен прощався вчасно. Саме вчасно. Ні на день раніш або пізніш.

Вона не відповіла, схоже було, що й не збирається відповідати, лише мовчки дивилась, але він не був певен, чи дивиться йому в обличчя. Сонце вже сходило, вона стояла спиною до сонця, Матьо ж мружився, хоч хотів би бачити все до дрібниць. Він ступив три кроки на схід і, промигнувши її, знов обернувся.

І аж тепер зумів порівняти теперішні й колишні очі дівчини. Досі він такого не робив, та й не було в тому потреби. Таких очей, як перед сходом сонця, він зроду не бачив, але вона, певно, погано знала себе. А цієї ночі, мабуть, дуже боялася. Вона так і вклякла в затінку між чорним і жовтим, лиш обличчя повернула в його бік, поволі, нічого не сподіваючись, але й без страху, шия її теж виросла й стала такою, як і вчора.

Цього разу примружилась вона, майже зовсім заплющила очі, та це, здається, не заважало їй бачити все. У нього майнула думка, що дівчині байдужий і він, і схід сонця, що вона дивиться в свою власну далину, на свій шлях, де зустрічалася з усіма тими чоловіками та хлопцями, що в зошитах, — людьми, яких вона взагалі ніколи не забувала, навіть минулої ночі. Можливо, що серед них вирізнявся один, молодший і вихованіший за нього. В чистій сорочці, з галстуком. І раптом вона здригнулася. Здригнулась від втоми і нудьги, якомсь тоскно й мерзлякувато, немовби віч-на-віч опинилася з холодом, сама в дикому степу, тоді як досить було тільки натякнути йому, щоб він скинув ватянку й оддав їй.

А в теплій кишені ватянки, перегнуті вздовж, грілися всі п'ять її зошитів. Матьо дістав їх і перекинув з руки на руку, та дівчина й не глянула, може, просто не побачила. Тільки знову здригнулася, спершись спиною на чорно-жовту трубу. Здригнулася всім тілом: від п'ят до чорного волосся. Тоді плечима посунулася вище. Ноги її теж виросли й стали довгі, як і раніше: на правій вона стояла, а ліву перекинула через неї.

Дівчина й досі мружилася, і він був майже певен, що мружитись вона до безлічі близьких і далеких чоловічих облич. Йому здалося, мовби він десь уже бачив такий погляд і чи не так само міркував і тоді, і йому спало на думку, що все це з якогось роману. Багато всякого перечитав він протягом останніх років невпинного блукання з бригадою по будовах, безліч образів намулилося в пам'яті, й тепер вони саможіть переливались один в один.

— Куриш, голубе, — несподівано промовила вона. — Сигарету за сигаретою смалиш, а не спитав: може б, і я...

Матьо простяг пачку, дівчина взяла сигарету. Вона глянула на нього, та в очах у неї вже нічого не було, навіть цікавості. Це його не влаштовувало, й він сказав:

— Послухай-но, Лено, ти так і не відповіла мені... Чому в тебе все так швидко кінчалося?

— Щоб не набридати одне одному, — відповіла вона. — Ти теж не набридай.

— Я не хочу набридати. Лише скажи, щоб зрозумів...

— Однаково не зрозумієш. Не зможеш. Якби міг, уже зрозумів би.

— Ну нехай. Але чому їх було так багато?

Вона знову глянула на нього, і в її великих очах він побачив щось нове: байдужості, яка прийшла була слідом за страхом, уже не було. Сьогодні вночі вона знову когось покохає, лише не його.

— Бо багато закохувалося, голубе, — відказала Лена. — Дай сюди щоденник!

Йому хотілось лишити ці п'ять зошитів при собі, щоб перечитати їх ще раз, та вона наполягала: давай і годі.

Тепер йому могло зарадити тільки велике сальто. Досі вона виказувала цілковиту невразливість. А далі?

Чорно-жовті щогли каскаду блищали ще яскравіше, біліла й мотузьяна стрем'янка, хоч і не пофарбована; крім сонця, їх освітило ще й два прожектори — мов на манежі цирку. Це були фари «Волги», незабаром почувся й шум мотора. Головний інженер кивнув, а коли випростав голову, його машина встигла подолати добрих двадцять метрів. Лєнина рука й досі тяглася до щоденника, звідкись долинали голоси й важке бухкання, але ці блискучі сталеві щогли й далі підпирали циркове шатро. Хоч і трохи збоку, сонце світило саме сюди, мотузьяна драбина висіла поряд, і дівчина теж була готова: і грим, і костюм; та й він любив арену, бо й фах мав цирковий, акробатичний, пов'язаний з висотою, вправністю й смертельним ризиком, до того ж настала мить потрібного сальто.

— Ал-ле-гоп! — почав Матьо. — Щоденника я тобі не віддам.

— Таке! — сказала вона. — Я для того його ціле життя вела? І далі вестиму. Думаєш, ти останній?

— Знаю, — сказав Матьо, — може, й не останній, але щоденник ти вела не ціле життя: тільки вчора й позавчора. Готуючись до вчорашнього. Щодо цього, вчорашнього, то мушу визнати — ціна тобі мільйон! А зошити однакові, всі п'ять. Точнісінько такі привезли в понеділок у сільську крамницю. І паста олівця — теж однакова. Ти писала для мене.

— А хоч би й так! — Це вже прозвучало грубо. — Начхати мені на все. Що мені — вперше? Я й задля інших писала, так ви ж так і дивитесь, щоб поцупити.

— Чуєш, Лено, — сказав він. — Давай без нервів, добре? Вони ще знадобляться нам там, угорі. Цілий день висітимемо...

— Мов павуки, — сказала дівчина.

— Буває й так, — відповів Матьо. — Все залежить від людини. Тільки ти мені на драбинці павуком не здаєшся.

— А ким? — Він не відповів, натомість роззирнувся, де б сісти. Лєна гостинно припросила: — Сідайте, на чому стоїте!

Крім барвистих стовбурів, на каскаді поряд буяли й шматки смоли та карбід, й кульбаби скляної вати, й лискучі краплі оліфи. Були краплі-жовтці, й краплі приворот-зілля.

Матю сів на землю й дстав сигарети, коли звідкись почувся голос: «Матю! Матю!» Він озвався: «Чекай! Я зараз!» — лише тоді помітив Шунку, маслакуватого техника. «Зажди! Я зараз!» — повторив він і звернувся до дівчини:

— Слухай мене уважно. Я говоритиму коротко. Отам, де ти пишеш про «Тримонціум», про свою двоюрідну сестру-офіціантку, про всіх отих туристів з подарунками.

Він замовк, роздивляючись неприродну рослинність на землі, що стала йому рідною; синій комбінезон, що обтягав струнку дівочу постать, тепер теж належав до цієї надзвичайної рослинності, і Матю не хотів би, щоб на неї дивилися чоловіки з подарунками. Він чув прискорене дихання Лени й, перш ніж устиг усе до пуття обміркувати, дівчина сказала:

— Вірно, все вірно.

— Пишеш про подарунки, та щось їх на тобі не видно.

— Були, тільки я їх потім попалалила.

— Як же так! Такою працею дісталися...

— Якою там працею!

— Ну, то старанням.

— І старання ніякісінького... Ти й справді нічого не второпав. Я просто мусила...

— Чому?

Вона не відповіла, й Матю був їй за це вдячний. Йому здавалося, ніби Лена хотіла сказати: «А з тобою чому?»

— Ну, а про той авіаспорт?

— Правда. Якби мене прийняли, я б однаково втекла.

— Куди?

— Не знаю. Так зробив мій батько, як я була маленька. Він...

— Досить! — перебив Матю. — Це я теж читав.

Про це він мав свою власну думку. Колись одного студента під час зимових канікул покликали на облаву. Надворі мело, він ледве прокліпався, бо піднялий серед ночі. Та коли в ущелині Дряндере, серед найдикіших пуш Сакару, майнула тінь, очі не підвели, й він випустив у втікача весь магазин. Можливо, тінь і збиралася піднести руки вгору, та не встигла. Потім його допитували: «Правда, що втікач хотів здатись?» — «Не знаю. Він якось раптом...» — «Ви спросоння не розгледіли?» — «Я не спав». — «Так чому ж ви в нього всі вісім куль? Вистачило б однієї. Мабуть, з переляку?» — «Я не злякався. Я бачив, у нього в руках нічого не було». — «Так нащо ж ви вісім патронів?..» — «Бо стільки патронів мав, а гад був один!» Довелось розпрощатись і з стипендією, і з студентським кашкетом. Потім усі казали, що Матю — людина мужня. Лише він не був цього певний і не наважився повернутись до рідного села. Той хлопець, його сусіда, був одинак і напівсирота, батько загинув у першу світову, а його взяли до військової академії поза конкурсом. Офіцер старої армії. Не міг Матю повернутись тепер у село, боявся тієї обвугленої бабці, його старої матері, але не боявся ні в дощ, ані в мороз висіти без запобіжного пояса на верхотурах, щоб виважити ціну своєї мужності й безкорисливості.

Часом йому кортіло заглянути в село — побачити людей і хати, бувало, він не міг думати ні про що інше, якось хотів навіть купити бі-

юкль і брати з собою на будівництво. Та це тривало недовго, здоровий глузд брав гору, і він знову був певен, що будь-якої пори дня та року, влітку й серед зими зробив би так само, точнісінько так. І раз, і вдруге, і втретє — скільки завгодно. Тільки щоб у магазині було вісім патронів. Зробив би це, не думаючи про себе й про власну вигоду, без вагань.

— Я людина безкорислива,— сказав Матьо.— Не дивися, що багато заробляю, всі знають, що я не скнара.

— А хто тобі що каже? — здивувалася Лена. — Та заробляй ти, як міністр, чи мені не однаково?.. Тільки я тут не бачу, щоб дуже лізли поперед тебе, ганялися за твоїми верхотурами. Ти мов умисне важиш своїм життям.

— Одну хвилину, — сказав він і потер пальцями чоло. — Хвилину... Ти згадала про батька... Як мені хочеться, щоб це була неправда...

— А мене ніхто не питав, чого мені хочеться, а чого ні, тому й мені байдуже до інших.

— Неправда! — заперечив він.

— А де ж правда?

Матьо не відповів.

— Йдеться тільки про подробиці, — розтлумачила вона. — П'ять чи десять днів, з тобою чи з Шункою, та й годі.

— Нісенітниця! — сказав він. — Якась нісенітниця. Невже ти й з такими...

— Господи! — вигукнула Лена. — Чого б це я сама на себе клепапа? Ти, мабуть, швидше повірив би, коли б я тобі сказала, що я незаймана?

— Авжеж, — погодився він. — Авжеж. У мене в голові не вкладається... Ти перед усіма, сповідалася?

— Перед усіма. В загальних рисах.

— А чому переді мною так докладно?

— Бо... — вона запнулася. — Бо ти недосвідчений і сам не можеш збагнути. Це тобі не до неба драбинкою...

— А навіщо я повинен збагнути?

Вона довго мовчала, коли ж озвалася знову, в голосі її звучали досада й роздратування.

— А нащо ж ходити наосліп? Хіба так не краще? Якби то той шепнув, то той, а ти б сидів і тільки вухами кліпав, — було б краще? І коли всі знущаються — хіба не маю права познущатись і я?

— Ну, гаразд, гаразд, — перебив він. — Тепер ми квит?

— Квит? Чорт лисого!

Матьо підняв голову, глянув на неї знизу. Він уже не сердився, його ніщо не драгувало, було приємно сидіти й дивитися на неї, таку вродливу й найжачену. Вона сподівалась і від нього злих слів, а він лише всміхався й згідливо кивав: «Так, так... Так, так...» Тепер вона вже сердилася не тільки на нього, а й на ту його посмішку, спокійну, з м'якими зморшками біля вуст, і на самий голос. Вона була ладна вибухнути, та в цю мить Шунка не знати звідки покликав вдруге. Матьо сказав йому те саме: «Чекай! Я зараз!» — підвівся й обтрусив штани.

— Ну що ж, до роботи?

— До роботи, — відповіла вона.

І глянула на труби, що гналися стрімко вгору метрів двадцять, тоді переламувались під прямим кутом і провисали над дахами на фільтрового цеху. Цілий день виснутиме вона на тих трубах, підчепив-

ши себе запобіжним пасом, і кутатиме їх скляною ватою, щоб не хопонули газу й доходили до фільтрів гарячими.

— Будеш мов ластівка на дротині! — сказав Матьо, й Лена здригнулася.

— Дротина коротка, Матьо...

— Коротка? Дурниці, Лено... Я цар над усіма цими дротами в Болгарії.

Лена дивилася на нього з недовірою — це було щось нове, нова тема, до якої належало повернутися. Матьо ще раз махнув до Шунки й обернувся до неї:

— Останнє запитання.

Вона дивилася на нього. Матьо міг питати про що завгодно, та він спитав:

— У тебе хвороби ніколи не було?

Отак і спитав — тихо й просто.

Вона не второпала.

— Тобі аналізу Вассермана ніколи не робили?

— Для чого?..— Лена хрипіла, наче втратила голос. Щось лихе скоїлося з її гарною шийкою, руки її злякано пурхнули туди.

Матьо хотів пояснити їй, але руки вже впали додолу, й вона досить чітко проказала:

— Пізно ти спохватився голубе! — Вона вже кричала, звертаючись тепер до невидимого техника Шунки: — А ти, старий, ти теж мене боїшся? Цей тут перелякався. Оцей — хоробрий! Той, що лазить без пояса по трубах...

Матьо підійшов до неї впритул і сказав просто в очі:

— Я не за себе. Чуєш — не за себе!

Вона справді наче не чула, і Матьо торсонув її за плечі, вп'явся в них пальцями, всіма десятима.

В очах її відбився страх, і вона замовкла, хапнувши ротом повітря, а він сказав, попередивши її новий крик:

— За дітей, Лено! За дітей! Ді-тей!..

Вона так більше й не крикнула. Очі її широко розплющилися, мов бачили його вперше. Вона застогнала, застогнала глибоко, всім тілом, усією душею, всім своїм еством.

Коли він забрав руки. Лена хитнулася і була б упала, та Матьо підхопив її, хоч тут-таки знову пустив, бо техник стояв осторонь і дивився на них.

Матьо рушив до нього, Лена випросталася, її вже не хитало, зате трясло.

Матьо зупинився, підійшов до дівчини й повів її назад, під труби каскаду, щоб посиділа й отямилася.

— Відпочинь, — сказав він. — Я зараз.

— Не йди до нього! — відповіла Лена. — Чуєш, не ходи!

— Чому? Поки ти відпочинеш, я повернусь.

— Саме зараз і не ходи, Матьо! Чуєш? Прошу тебе. В нього такий погляд...

— Дурниці. Ще мені тільки вірити в погляди...

Матьо попростував до Шунки, та вона перепинила його:

— А в ширі дүші віриш?

Він зупинився.

— Аякже! В щирі душі. Чого ми варті без них? Нічого не варті! Йому було гарно. Якби його воля — розтяг би цю мить, щоб до кінця нею натішитися. Матьо був свідомий свого місця в житті й своєї ваги. Він приносив користь, і його скрізь любили. За нього воювали між собою великі начальники. Єдиного він не підозрював у собі: що може вбити людину щастям і надіями.

Лену він убивати не хотів, а вона лежала під склепінням з яскравих сталевих труб і тіпалась. Він аж тепер, через стільки днів, зауважив, що на білій блузці в неї велике жабо, — зауважив, бо воно найдужче тряслося.

— Всього дві хвилини! — сказав Матьо. — Через дві хвилини буду тут.

— Дві хвилини він тобі ляпатиме про мене, що завгодно, а ти слухатимеш...

Сказавши це, вона враз підхопилася й полізла стрем'яною вгору.

— Добре прив'яжися! — гукнув Матьо, задерши голову.

— Ні, — відповіла вона, — я хочу без пояса, як ти.

— Не верзи дурниць! Ти нічого не знаєш. Маю на те причини, то й не прив'язуюся.

Лена спинилась, але жабо й мотузяна драбинка тремтіли й тепер.

— Я теж через те саме, — сказала вона. — Почекаю, коли ти мене прив'яжеш. Не гайся! — вона заквапилась далі.

Матьо побіг до Шунки:

— Тебе тут наче припнули — стовбичиш і стовбичиш. Ну, здоров!

— Де твій розум! — напосівся Шунка. — Стережу тебе від гріха. Коли б не я, досі вже б злігся з нею.

— Не було б більшого гріха! Ну, кажи, що тобі треба.

— Мені не треба нічого, а тобі, якщо треба на сьогодні вати, то не барися, о восьмій склад зачиняється. А коли хочеш одержати аванс, то приходь десь після першої.

— Невже сьогодні п'ятнадцяте?

— Цілий день буде п'ятнадцяте, до самої півночі. Твій реванш.

Ночами після авансів та получок у них, покеристів, сходилося кафе, й за всі дотеперішні програші Матьо мав право на реванш. Та він про це не думав. Очі його заблищали, коли він глянув угору. Дівчина вже дісталася згину труби й сіла на неї верхи, не пристебнувшись.

— Лено! Лено!..

Вона почула й глянула вниз, охоплена полум'ям молодого сонця. Пухка піна білого жабо рожевіла й мов схлипувала в забутому плачу.

— Сьогодні п'ятнадцяте, чуєш, п'ятнадцяте! — гукнув Матьо. — Аванс! Хочеш, поїдемо в «Тримонціум»?

Про цей «Тримонціум» вони розмовляли ще до того, як Лена написувала свій щоденник. У бригаді був звичай: коли новак отримував першу платню, її розтринькували всією громадою в котромусь великому чи малому місті, де був цирк. Пловдив і Бургас, Хасково й Харманлі — байдуже, аби тільки цирк. Гроші прогулювали до копійки, потім новачка півмісяця годували бригадою. Матьо запитав: «Ти, Лено, мабуть, потягнеш нас до Пловдива, в «Тримонціум?» — «А що ж», — відповіла дівчина. Але та розмова відбувалася давно, тоді ще вони не спали на траві між колючок, і тих зошитів її він ще теж не читав, бо їх і не було. Тепер «Тримонціум» для них обох став не тільки фешенебельним рестораном, що своєю гарною старовинною назвою приваблює ба-

гатьох туристів. Він став і темним лісом з безліччю глухих стежок і лиш однією справжньою, яка виводить до людей. Виводить, а Матьо кликав Лену повернутися знову туди, де всі її впізнаватимуть, а він дивитиметься, хто як їй кивнув і хто як усміхнувся.

Сидячи верхи на трубі, Лена мовчала, не згоджувалась і не заперечувала, і знову наче дивилася кудись удалину.

— Боїшся в «Тримонціум»? — знову гукнув їй він.

— За тебе, — відповіла вона. — За тебе.

— Тоді вирішено! — сказав Матьо. — Тільки треба сьогодні дві норми дати — щоб і за завтрашній день. Вперед. Доведемо цьому Шунці, на що ми здатні.

І він знову дивився на її тремке жабо й на двадцять метрів під нею, Лена закусила губу й огортала сталь скляною ватою, раз у раз перекидаючи її з лівої руки в праву, тоді попід низом знову в ліву, щільно кутаючи трубу в пухку спіраль. Сидячи верхи на голій трубі, вона посувалася далі й далі назад, щоб звільнити місце. І кожного разу розстебнений пояс гоїдався в повітрі. Вона відштовхувалась обіруч, і тоді її стегна ставали тоншими, щоб за мить знову виповнити все полотно синього комбінезона й обхопити лещатами слизьку круглу сталь.

Матьо дивився на неї, Шунка теж, та й інші, певно, при нагоді поглядали, бо на неї було приємно дивитись, і Шунка сказав:

— Ото ноги — аж у голові паморочиться.

— А ти заплющ очі, — відповів Матьо, все ще дивлячись угору, — тобі там не світить.

— Ясно, — сказав Шунка. — Я почекаю. Я й не таких дожидався, то думаєш, цієї не діждусь?

Десь Матьо читав, що в таку мить перед очима темніє. Але коли змірив Шунку спопеляючим поглядом, і коли шмагнув його словами «Заткни пельку, паскудо!», — перед очима було ясно, нічого такого не сталося, і Матьо подумав, що нема правил без винятків. Серед стрімких і плавних ліній та перетинів каскаду, серед яскравих відлисків та кольорів Матьо помітив диво. Величезні чорні очі дівчини широко розтулились, і з правого скрапнула пекуча чорна сльоза. Зовсім іншим видався й Шунка, Матьо не міг навіть назвати його шакалом. Технік, довгий і маслакуватий, стояв, похмуро дивився й не мав наміру відступати. Його очі вже не здавалися синіми, й зеленаво-сірий холодний блиск їхній не був блефом, як у покері, технік мав шанс довести свою перевагу. Його правиця стискалася в якийсь дивний подвійний кулак, Матьо знав, що то наслідок перелому, не знав лише, — від падіння з труби чи під час бійки.

Матьо був певен, що Шунка не паскудник, але болю часом завдавали не тільки паскудники, і кров у жилах ніяк не вгамовувалась. Його життя, як він сьогодні вночі вирішив, мусило початися з нової сторінки, і нехай про це знають усі. Якщо дійде до бійки, думав він, то багато хто його відцурається, не схоче сісти ні за його стіл у пивниці, ні на партію в покер; що ж, тим краще, він саме цього тепер і хотів.

— А повтори-но, — тихенько підхопив Матьо.

— Нащо? — відповів Шунка. — Хіба ти недочуваєш?

— Повтори, Шунко, — вдруге сказав Матьо; йому здалося, ніби він благає техніка. Йому конче треба було, щоб той сказав щось іще, останнє.

— Якщо це тобі так дуже треба... Тільки я не повторюватиму. Я скажу далі...

— То кажи! — промовив Матьо, і знову почув у своєму голосі благальні нотки.

— Вона суди приїхала не з доброї волі, — почав Шунка й виставив вперед ліву руку. — Її сюди прислали.

— Це я знаю, — сказав Матьо. — Шефська допомога комсомолу, десять душ. І це всі знають.

— Знають, та не дуже. Бо ця душа, — технік кивнув угору на труби, — в примусовому порядку.

— Засуджена? — Матьо напружився.

В очах у Шунки щось погасло.

— Я цього не сказав.

— А що ж ти сказав?

— Що вона повія. Це я ска...

Матьо замахнувся. Шунчина голова хитнулася назад, але він не впав. Матьо вдарив удруге, та цього разу промахнувся й відчув нестерпний біль у гомілці правої ноги. Руки його несамохіть опустилися до враженого місця, і він, згинаючись, подумав, що помилився, що Шунка таки паскудник і шакал. Не дивлячись на Шунку, він сказав це вголос, але той відповів:

— У мене ж права перебита. Виходить, не я, а ти паскудник, Матьо, якщо хотів скористатися з цього.

— Пробач, шефе, — поволі підвів голову Матьо. — Пробач.

Так само поволі він засунув свою праву руку в кишеню. Щоб було чесно, вона виходила з гри. Наступної миті Матьо стрибнув уперед, і тепер нестерпний біль різонує уже Шунчину гомілку. Матьо бив черевиком доти, поки Шунка скрутився, прикриваючи обома руками голову. Тоді Матьо спинився й одвернувся від Шунки.

Все знову стало на свої місця: світло й тіні, форми й кольори; чорна сльоза на Лениному обличчі теж зникла. На душі стало тихо й радісно, попереду був довгий напружений день, а оскільки Лена сиділа й не працювала, мов нерухома деталь трубного каскаду, він підохотив її: «Давай, давай!»

Дівчина знову почала кутати ватою трубу; кінець білого перевесла хитався й стрибав між землею і трубами щораз квапливіше, бо швидко вкорочувався. Вільного місця вже не було, Лена сперлася обіруч, і в цю мить Матьо почув за собою кроки й переляканий вигук згори.

Він обернувся й побачив Шунку. Незграбно сутулячись, технік ішов до нього, тримаючи в руках залізний шворінь. І знову згори долинув тривожний вигук: «Матьо! Матьо!..» Та йому зараз був потрібний не крик, а щось важке й довге, як ота залізняка. Матьо, роззирнувшись і нічого долі не побачивши, відступив. Тоді знову розглянувся і знову відступив, не спускаючи Шунки з очей. Шворінь у руках техника поволі підіймався, і Матьо, так нічого й не знайшовши, спинився.

Він мав схрестити руки на грудях і випростатися: «Ну що ж, убивай». І залізо так само поволі схилиться, а Шунка скаже: «Та-а, нащо ти мені здався!» Час для цього ще був, Матьо склав руки, посміхнувся, піднятий угору шворінь нерішуче застиг, не дочекавшись навіть голосу.

І враз у моторошній тиші, сповненій вагань і вичікувань, пролунав жахливий вереск. Десь високо вгору й позаду гинуло щось живе і, гинучи, кричало: «Ма-а-тьо-о-о!..»

Він глянув у небо й побачив завихрення розтерзаних форм та барв. Не все вже було на своїх місцях. Маючи чорним волоссям і за-

побіжним поясом, Лена падала, її розчепірені руки так і не втримали труби.

Крик був моторошний, але короткий, він вдарив у землю, наче сина блискавка. Лена впала якось дуже легко, й коли вони вдвох бігли до неї, вже повернула голову і дивилась на них. Матьо вклякнув біля неї, і губи її ворухнулись:

— Так ти живий?.. Живий?

— Живий і здоровий, такі, як я, не пропадають. Зараз і тобі допоможемо, гукнемо лікаря.

— Господи! — сказала вона. — А я так злякалася...

— Що тебе налякало, дівчинко? — мовив технік. — Ти думала, що ми ото такі?

— Вона ще нас не знає, Шунко, — сказав Матьо. — Вона ще тільки півмісяця, а ми... без атракціонів не можемо. Але ж і вона коника викинула, скажи, Шунко?

Ленин атракціон закінчився. Тепер вона лежала й мовчки дивилась на них. Вона була спокійна, чи то раптом повіривши їм, чи, може, дізнавшись багато чого нового про цих двох чоловіків.

Шунка легенько погладив її по голові.

— Я зараз приведу лікаря, дівчинко... — він швидко прибрав руку, бо Матьо невідривно дивився на неї. — Пробач, маестро, я не хотів.

— Ні! — сказав Матьо. — Погладь її ще.

Шунка знову торкнувся пальцями Лениного чола, дивлячись на товариша. Матьо сказав:

— Зараз тебе заберуть у лікарню, тільки ти не забувай, куди ми з тобою підемо потім удвох, чула?

— Не заслужила я, Матьо, — тихенько проказала дівчина. — Ввела тебе в оману...

— Як це «в оману»? — Матьо теж погладив її. — Ти ж про всіх написала.

— Вигадка то, — зітхнула вона. — Я до тебе тільки одного любила. Я не хотіла тебе образити. Я шукала тебе скрізь... Якби була знайшла раніше...

— Годі про це, годі! — сказав Матьо. — Думай про те, куди ми після лікарні підемо з тобою вдвох. Тільки вдвох! Я наказую тобі!

Вона вже не бачила його й ніби до Шунки проказала:

— Добре, я думатиму. Наче ластівка...

Ноги її ледь помітно здригнулися, плечі теж. Це тремтіння перейшло в жабо й застигло в ньому, мов тихий радісний плач.
